

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1159

מסכת סוכה ל"ב-ל"ח ♦ מעשר שני ה', א' - ה', ו'

בס"ד, ל' אב תשפ"א

השבוע בגליון

- ♦ שופר מצופה זהב
- ♦ אגידת הלולב בקשרים
- ♦ נענועי ארבעת המינים
- ♦ זהירות מיצירת צורת צלב בנענועים

♦ חציצה בלולב, סוכה ושופר

- ♦ "אתרוג מורכב" - ממה ולמה?
- ♦ הרכבת ענף לימון בעץ אתרוג
- ♦ אתרוג ששה תחת המיטה, כשר למצוה?
- ♦ אתרוג שרוסס בחומר חיטוי

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

מידות נאצלות

לפניכם סיפור רב הוד, שסיפר הגאון רבי פסח קראן מארה"ב, על אחד מגדולי ראשי הישיבות מן הדורות הקודמים, בין מלחמות העולם.
ספריו של ראש ישיבה זה נמצאים בכל בית מדרש. הוא היה מורם ורבים של רבים מגדולי ישראל. מפני שברצונו לספר את המעשה על כל פרטיו, העדפנו לפרסם את המעשה בלא ציון שמו.
גאון זה נודע ברגישותו הרבה. תלמידיו סיפרו, כי ידוע היה שהוא נמנע לקרוא עיתונים. תילי תילים של השערות וסברות נתלו בהנהגתו זו, עד שלימים התבררה עובדה פשוטה: ברגישותו הרבה, הוא לא היה מסוגל לעמוד בצער הכרוך בקריאת סיפורי אסונות סבל ומכאוב! לפיכך העדיף להימנע מכך.
נקל, איפוא, לשער, כיצד נחמץ ליבו ביום שבו קיבל תבילה אטומה שגילתה את הכל.

דף לד/ב וחסר כל שהוא - פסול

"אתרוג מורכב" - ממה ולמה?

כמעט על כל קופסאות האתרוגים יימצא כתוב כי האתרוג נלקט מפרדס אתרוגים שעציו ניטעו מזרעי אתרוגים שהוחזקו מימים ימימה כאתרוגים כשרים ובלתי מורכבים. על המסתתר מאחורי משפט תמים זה, במאמר שלפנינו.

הרכבת ענף לימון בעץ אתרוג: עצי האתרוג חלשים ואינם מאריכים ימים. לפיכך יש מגדלי אתרוגים המרכיבים בעצי האתרוג יחור, ענף, מעצי הדר אחרים. פעולה זו נועדה לחזק את עץ האתרוג ולהשביח את פירותיו, ויש לציין כי האתרוגים המורכבים אף יפים הם יותר מחבריהם שאינם כאלו.

הפוסקים דנו אם הרכבה זו אסורה משום "כלאים", לפי שבמאפיינים אחדים הם דומים זה לזה ושמא אין בדבר איסור (עיי' שו"ת שבות יעקב ח"א סימן ל"ו ובחזון איש כלאים סימן ג' ס"ק ז', שנסתפקו בדיון זה). במאמרנו זה איננו מתייחסים לדיון זה, אלא לשאלה אם אתרוג מורכב כשר למצוות ארבעת המינים, גם אם נניח שאין בו איסור כלאים.

זה ארבע מאות שנים ומעלה עוסקים גדולי הדורות בשאלת האתרוגים המורכבים, ועשרות תשובות הקדישו גדולי ישראל לנושא זה, הראשונים שבהם הם, הרמ"א, המהר"ם אלשיך, המבי"ט, ר"ב אשכנזי ועוד.

העולה מדברי כל גדולי הפוסקים, כי אתרוג מורכב - פסול. מדוע?

אתרוג מורכב אינו "אתרוג": נימוקים וטעמים אחדים יש לדבר, והטעם העיקרי שנגקט להלכה הוא, כי אתרוג מורכב "אינו נקרא אתרוג כלל". כלומר, פרי שמעורבים בו אתרוג ופרי נוסף,

לעילוי נשמת

ר' **משה שניצר** ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל

נלב"ע ג' באלול תשס"ז **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **חיים הילל** ז"ל

ב"ר שמואל ז"ל

נלב"ע ה' באלול התשנ"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **צפורה הויזמן** ע"ה

ב"ר יחיאל ז"ל

נלב"ע ה' באלול תש"ע

תנצב"ה

הונצחה ע"י בעלה ידידנו

הר"ר **שמואל הויזמן** ומשפחתו שיחיו

זעילוי נשמת

ר' **אריה יהודה ליב יפה** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל

נלב"ע ב' באלול תשכ"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י בניו דוד ושלמה יפה שיחיו - פ"ת

לעילוי נשמת

מרת **מירב פוירשטיין** ע"ה

ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע ב' באלול תשע"ה

תנצב"ה

אינו "פרי עץ הדר" שאמרה תורתנו הקדושה. פשוט וברור (תשובות הרמ"א, סימן קי"ז ומגן אברהם, סימן תרמ"ח ס"ק כ"ז, ובמשנה ברורה, שם, ס"ק ס"ה).

מעשה, מדגישים הפוסקים, אתרוג מורכב פסול מפני שקיבלנו מאבותינו מדורי דורות, כי פרי האתרוג לבדו, ללא תרכובות, הוא "פרי עץ הדר". הוא ולא אחר. זאת, ועוד: אף על פי שמדיני איסור כלאים מותר להרכיב ייחור של עץ מורכב, על עץ אתרוג - פירותיו אינם כשרים לקיום המצווה, לפי שאינם "פרי עץ הדר" (חזון איש, שם).

אין לסמוך על הסימנים: אמנם אפשר להבדיל בין אתרוג מורכב לאתרוג טהור על ידי סימנים אחדים שכתבו הפוסקים (ראה משנה ברורה שם), אך המשנה ברורה כותב, כי הכרעת החתם סופר היא, שאין לסמוך על הסימנים להקל ולבחור על פיהם אתרוג בלתי מורכב, אלא על פי סימנים אלה אפשר רק לפסול אתרוג המתגלה כמורכב על פיהם. יש, איפוא, ליטול אך ורק אתרוגים מפרסד שמוחזק כמי שעציו אינם מורכבים (וע"ש בשער הציון ס"ק ע"ד, למה עוד מועילים הסימנים).

בדיקת מעבדה: עם התפתחות הטכנולוגיה והמכשור המשוכלל, אפשר לבדוק עצמים ביסודיות, לבודד את מרכיביהם ולזהות כל חלק שבהם. מדוע, איפוא, אין משתמשים באפשרות זו כדי לבדוק את האתרוגים ולסמוך על תוצאות הבדיקה, אם יתברר, כי אין באתרוג מרכיבי לימון? הגר"מ שטרן שליט"א בדק נושא זה, ולאחר שבירר אצל מומחים העלה בידי ממצא מעניין ביותר (כשרות ארבעת המינים, עמוד קפ"א), כי בכל אתרוג אפשר למצוא מרכיבים של לימון, וממילא אין תועלת בבדיקה זו.

מה פשר הדבר?

האבקת אתרוגים מעצי לימון: מתברר כי בפרחי עץ הלימון קיימת אבקה. הדבורים המוצצות מצופי פרחי הלימון, מעבירות ברגליהן אבקה מפרח לפרח ומעץ לעץ, וישנם בעלי פרסד אתרוגים המשלמים לבעלי כוורות שיניחו את כוורותיהם בסמוך לפרסד האתרוגים, כדי שהדבורים תעברנה אבקה מעצי לימון סמוכים לעץ האתרוג. לעיתים גורם הדבר לכך שזרעי הלימון מתפתחים על עץ האתרוג, והפרי הצומח על העץ אינו שווה בתכונותיו לאתרוג רגיל. לפיכך, בדיקת אתרוגים במעבדה לא תעלה בידינו מאומה, כי גם אם ימצא שמעורבים בו מרכיבי לימון - אין בכך כדי לפסלו.

ללא ספק מתעוררת התמיהה בליבו של הקורא, האם האבקת עצי האתרוג באבקת עצי לימון אינה מצמיחה אתרוגים מורכבים? ובכן, הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הובא בכשרות ארבעת המינים, עמוד קפ"ב), הורה כי אתרוג זה אינו נחשב מורכב, הואיל וכל דבר שאינו יכול להצמיח פרי מכח עצמו אינו נחשב להרכבה, וההאבקה הרי אינה מצמיחה מאום, כי אם תורמת מתכונותיה להשבת האתרוג.

מן הדברים הללו עולה מסקנה מעניינת, כי לו היה הדבר אפשרי, היה מותר להזריק לעץ אתרוג תרכובת הורמונלית בעלת תכונות הלימון, ובלבד שחומר זה משביח את העץ או את הפירות ואין בו כדי להצמיח פירות בעצמו [ואינו משנה את מהות הפרי - ראה חזון איש שם, ב' ט"ו]. אולם אין להזריק לעץ חומר הגורם לו להצמיח ענף מסוג העץ של החומר המוזרק, שפעולה זו כבר נחשבת "הרכבה" והאתרוג יהא "מורכב" (עין חזון איש כלאים שם ובדיני כלאים אות ל"ג, אולם, עין מעדני ארץ, כלאים עמוד ע"ה).

דף לה/א לפי שאין בה היתר אכילה

אתרוג ששה תחת המיטה, כשר למצוה?

מעשה באדם שרכש אתרוג יקר ערך, ועקב נסיון מר שהצטבר בשנים שחלפו ידע כי עליו לשמרו מכל משמר מפני ידיהם החטטניות של זאטוטי הנמצאים. לבסוף החליט להחביאו בארגז המצעים שתחת מיטתו. גם אם בחושיהם החדים יאתרו את המקום, אין בכחם להרים את מטתו הכבדה.

בערב חג הסוכות שב ושינן מיודענו את הלכות ארבעת המינים, ובהגיעו לדברי סוגייתנו שנפסקו להלכה (שולחן ערוך או"ח סימן תרמ"ט סעיף ה'), כי אתרוג שאינו ראוי לאכילה אינו כשר לקיום מצוות ארבעת המינים, נבעת ונחרד, שהרי הלכה ידועה היא, כי מאכלים ומשקים ששהו תחת המיטה שורה עליהם רוח רעה והם מסוכנים לאכילה (שולחן ערוך, יו"ד סימן קט"ז, סעיף ה').

האמנם אתרוג זה אינו ראוי לקיום המצווה?

יש מן הפוסקים שנקטו כי מאכל הנאסר מחמת סכנה, אינו מוגדר כ"אינו ראוי לאכילה", מפני שהאכילה עצמה אינה אסורה מן התורה (מרחשת ח"א סימן כ', ע"ש שהביא ראיות לדבר). אולם, האחרונים לא קיבלו סברה זו בלא עוררים. ואכן, היו מן הפוסקים שציידו, כי הואיל ואתרוג זה אינו עומד לאכילה, אין הוא ראוי לקיום המצווה (שו"ת בנין עולם או"ח סימן ל"ג). אמנם, הוא מסיק, כי אם אין בידי אתרוג אחר, יטול אתרוג זה, אך לא הכריע אם יברך עליו.

בת בוגרת היתה לו לראש הישיבה. השנים חלפו ועמן, כך נדמה היה, ההזדמנויות. באחד הימים פשטה השמחה בבית ראש הישיבה, עת בתו באה בקשרי שידוכין עם אחד מטובי הבחורים בישיבה. החיך קנה לו שביבה על פניו של ראש הישיבה ובני ביתו, והעתיד מעולם לא נראה טוב יותר. בשמחה ובטוב לבב, רכשו משפחות החתן והכלה תכשיטים זה לזה, וכחלוף ימים אחדים הציע ראש הישיבה לחתנו הטרי, כי יעבור ללמוד בישיבה אחרת עד חתונתו. כדי שייקל עליהם לנהוג כמנהגם, שהחתן והכלה אינם מתראים זה עם זה עד הנישואין, וכך ישקוד על התורה בהתמדה בעיירה אחרת.

ההצעה התקבלה על לב החתן, וברצון רב הוא נעתר ועקר לישיבה אחרת. עד החתונה.

חלפו חודשים אחדים, ובבית ראש הישיבה התקבלה חבילה סגורה.

ראש הישיבה פתחה וגילה בתוכה... שעון זהב ומכתב בו מודיע החתן בצער רב, כי לאחר התלבטויות רבות והתחבטויות אין ספור, הוא מחזיר את השעון...

ראש הישיבה היה המום. כל רמז לא קדם להתרחשות המעצרת כל כך. לבו היה אפוף צער, ועוד יותר ממה שחשב על עצמו, חמל על בתו הבוגרת. לאחר מחשבה עמוקה הוא סיפר לה את שאירע, בצעדים מחושבים ואיטיים, אך הגלולה המרה הגיעה לבסוף, כך או כך. אין חתן. אין חתונה. אין כלום.

אם הוא לא היה מסוגל לקרוא בעיתון ידיעה מצערת על אדם שאינו מכיר, נקל לשער כיצד היתה נוראה תחושתו והרגשתו, למראה ביתו יקריתו הקמלה מצער מול עיניו. מותר אפילו לנחש, אלו מחשבות היו יכולות לחלוף בראשו על האיש שכה עולל לה.

היינו נותרים עם הניחוש אלמלא שנים לאחר אותו מאורע הונח מכתב נוסף על שולחנו של ראש הישיבה. גם שולח מכתב זה היה החתן לשעבר. הוא פתח את מכתבו בדברי שלום לרבו, בלא כל התייחסות או הבעת צער למה שאירע בעבר. במהלך מכתבו סיפר הכותב, כי הוצעה לו רבנות בקהילה קטנה, ותוך כדי הראיון בפני פורסי הקהילה, הם בקשוו להביא בפניהם מכתב המלצה מראש הישיבה שלו... ולפיכך, נהנו מבקש המלצה מאת ראש הישיבה.

בעת קריאת המכתב, שבו ועלו רגשות הצער והבזיון שהציפוהו עם קבלת המכתב הראשון. ברם, ראש הישיבה שקל בדעתו ומצא כי אין אשמה בכותב המכתב, והוא ראוי להמלצה לכהן כרב באותה עיירה. נטל, איפוא, ראש הישיבה גליון וקסת, וכתב מכתב המלצה, כפי שהיה כותב לו ביום שבו השתדך עם בתו! הוא שב וקרא את שכתב, שוב ושוב ושוב, כדי לוודא שמא ואולי חיסר מתאריו או משבחיו, וככל שהרבה לקרוא עדיין לא נחה דעתו, שמא, חלילה וחס, רגשותיו הפגועים מטים את לבבו ואת שכלו, לבלתי המלץ בכל לבו על תלמידו, חתנו לשעבר.

משנוכח כי כך הם פני הדברים, ביקש לזמן בפניו שלשה בחורים מסויימים, אחד מהם התפרסם לימים כראש ישיבת "תורה ודעת" בברוקלין - רבי שלמה היימן. בפני שלשת הבחורים המובחרים החל ראש הישיבה שוטח את התלבטויותיו. "הן ידוע לכם דבר המעשה שאירע עם בתי לפני שנים... אין בליבי טרניה עליו, יודעני בו שישר והגון הוא וראוי לכהן כרב, אך ברצוני שתחוו את דעתכם על מכתבי, בלא משום פנים, אם הוא משכנע, נמרץ והחלטי, או שמא יש בו טעם לפגם. אל תסתירו ממני מאומה. יתכן שלגודל צערי נסתמאו עיני מראות את מלא שבחיו ונטמתו מעיינות הכתיבה המשובחת לסלאו בפז בכל מידה נכונה. אנא", הפציר בתלמידיו, "בדקו היטב את הדברים, הנני נכון לכתוב מכתב המלצה חדש, לפי שיקול דעתכם!".

משקראו שלשתם את המכתב והבטיחוהו נאמנה כי המלצה שכזו מספקת גם לעיר גדולה, שיגר ראש הישיבה את המכתב אל ייעדו, והמכתב הזה מסובב מאז בכל בתי המדרשות שבעולם, הולם על בימת בית המדרש ואומר: אני נכתבתי על ידי אדם שמידותיו הזדככו על ידי לימוד התורה. לפי שרק התורה הקדושה, תורת האלוקים, יכולה לגרום לאדם להתנהג באופן שכזה הנשגב מבינת אנוש.

רבינו הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל (שו"ת עין יצחק או"ח סימן כ"ד) כותב, כי נשאל בנושא זה מפי רבנים אחדים, ולפיכך ערך תשובה מפורטת בנידון, כלהלן.

לכאורה אפשר להביא ראיה מרש"י ומתוספות, כי אין כל מניעה לקיים מצוות ארבעת המינים באתרוג זה. במשנה להלן (מח/ב) נאמר כי יין ומים מגולים, פסולים לניסוך על המזבח. רש"י מפרש, כי פסול זה נעוץ בחשש שנחש הטיל את ארסו במשקים המגולים, ונמצא שבכלי שבו מנסכים יש ארס המפחית משיעור המשקה הדרוש לניסוך על גבי המזבח. ואילו בעלי התוספות מפרשים, כי משקה שכזה אינו ראוי ומכובד למזבח, כנאמר (מלאכי א/ח): "הקריבהו נא לפחתך", שאין דרך להקריב חפץ שיש בו חסרון.

לכאורה, מדוע לא פירשו בפשטות כי הואיל ומשקים מגולים מסוכנים לשתיה, הם אינם ראויים למזבח, שהרי הלכה ידועה היא (פסחים מח/א): "מן המותר בפיך" - על המשקה המנוסך על המזבח להיות ראוי לשתיה, ומאחר שמים מגולים מסוכנים לשתיה - אינם ראויים למזבח.

הרי לנו, כי מאכלים ומשקים שחז"ל הורונו כי סכנה לאוכלם ולשתותם, לא הוגדרו כ"איסור" אכילה, אלא סכנה בלבד יש באכילתם או בשתיתם, ולפיכך, עדיין הם נחשבים "מן המותר בפיך". מכאן, שגם אתרוג ששהה תחת המיטה נחשב ראוי לאכילה ואין לפוסלו לקיום מצוות ארבעת המינים.

ברם, מן הירושלמי (סוכה פ"ד הלכה ז) עולה, כי מים ויין מגולים פסולים לניסוך, משום שאינם נחשבים "משקה ישראל" המותר לשתיה. הרי לנו, כי מחמת הסכנה גזרו עליהם חז"ל איסור, והוא הדין לגבי מאכל ששרתה עליו רוח רעה [וע"ש מה שכתב ליישב דברי רש"י מהירושלמי וכן לחלק בין מים מגולים לאתרוג, שבמים ויין אפשר לבטל את הסכנה שבהם, ואם כן, גם לדברי רש"י באתרוג יהיה בו פסול].

עם זאת, הוא מסיק להלכה כי מאחר שלדעת פוסקים רבים מאכל ששהה תחת המיטה מותר באכילה בדיעבד, ובפרט אוכל חי שלא התבשל, לפיכך אפשר לצאת ידי חובה באתרוג זה.

שומר מצווה לא ידע דבר רע: אכן, עיון בספרי הפוסקים מגלה, כי רבים מהם התירו להשתמש באתרוג זה למצווה, כל אחד מנימוקו הוא, ביניהם בעל שדי חמד (מערכת ל' כלל קמ"א אות ל"א) המביא מדברי גדולי דורו בנושא זה ומצדד להתיר מטעמים אחדים, ביניהם, כי "שומר מצווה לא ידע דבר רע". כלומר, אם היתה מצווה לאכול את האתרוג, לא היה מקום לחשוש לנזק ולסכנה, וודאי שאתרוג זה שאין צריך לאכלו אלא צריך שיהיה ראוי לאכילה, הרי הוא נחשב ראוי לאכילה ביחס למצווה [בבית מדרשו העירוני, כי סברה זו טעונה ביאור, שכן, למעשה אין מצווה לאכול את האתרוג]. הוא גם מציע כי יטלו את האתרוג שלש פעמים במים, כפי שנוטלים ידים שחרית, להסיר רוח רעה.

רק אתרוג מצווה שמור מפני הסכנה: הגאון רבי יצחק וייס זצ"ל (שו"ת מנחת יצחק סימן נ"ז אות ה'), כותב, כי סברת "שומר מצווה לא ידע דבר רע" תקפה רק אם הניח את האתרוג תחת המיטה, לאחר שייחדו למצווה, אזי, נאמר "שומר מצווה לא ידע דבר רע" (עין עוד תשובות והנהגות ח"ב סימן שט"ז).

אתרוג שרוסס בחומר חיטוי: מעניין לציין, כי בספר כשרות ארבעת המינים (עמוד ע"ג) דן בנושא דומה, לגבי אתרוגים שרוססו בחומר חיטוי מסוכן לאכילה. דיון זה שונה מאתרוג ששהה תחת המיטה, לפי שבאתרוג ששהה תחת המיטה הדיון הוא אם הפרי עצמו מסוכן לאכילה, אך באתרוג מרוסס, התערובת שהוכנסה בו מסוכנת אך הוא עצמו אינו מסוכן [לגבי אתרוג שבלע איסור ומחמת כן אינו ראוי לאכילה, מפני התערובת שנבלעה בו, דנו הפוסקים - ראה מגן אברהם או"ח סימן תרמ"ט ס"ק כ' - ולכתחילה אין לקיים בו את המצווה ביום הראשון, ובדיעבד, אם אין לו אתרוג אחר, אפשר ליטלו בברכה, ראה שער הציון שם ס"ק מ"ח]. הוא מביא סברה מעניינת בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, כי מאחר שסכנת הריסוס פגה לאחר זמן מה, והאתרוג ראוי לאכילה, כבר מעתה אינו נחשב כמאכל שאינו ראוי לאכילה [וע"ש שהניח דבר זה ב"צריך בירור נוסף"].

דף לז/א כל לנאותו אינו חוצץ

חציצה בלולב, סוכה ושופר

הערצה וכבוד רב רכש הגאון רבי יואב יהושע ווינגרטן זצ"ל, בעל חלקת יואב, לרבו הגדול האדמו"ר מסוכטשוב בעל אבני נזר זצ"ל. במאמר הבא נתענג על סברות משיבות נפש ששלחו השניים זה לזה.

כלל נקוט בידינו ש"כל לנאותו אינו חוצץ", היינו: מעטה או כיסוי שנועדו לייפות את המצווה, אינם מהווים חציצה אלא בטלים לחפץ, ומפני כך הפורס תחת הסכך סדין יפה לעיטור הסוכה, אינו פוסל בכך את הסוכה, אף על פי שאם הסדין לא היה נחשב נוי, היתה הסוכה פסולה, שהרי היושבים בסוכה אינם תחת הסכך אלא תחת הסדין.

שופר מצופה זהב: הכי כן, התקשה בעל חלקת יואב (שו"ת סימן ג), הרי הלכה פסוקה היא כי שופר שפיו מצופה זהב - פסול, מפני שהוא חוצץ בין התוקע לבין השופר. מדוע? הרי זהב זה נועד לייפות את השופר?! [ע"ש תשובתו לכך].

זו תורה - וזו שכרה. היות האדם אציל וזך הרעיון.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף לז/ב והיכן היו מנענעין... ובאנא ה' הושיעה נא

אנא ה' הושיעה נא

שח האדמו"ר בעל לב שמחה זצ"ל, ששמע מאביו הגדול בעל אמרי אמת, שפעם בימי חג הסוכות אמר בעל השפת אמת, שכשאומרים בהלל "אנא ה'" אפשר לפעול ישועות.

למחרת בעת ההלל נפלה מחלוקת בין זקני החסידים, חלקם זעקו באנא ה' הושיעה נא, וחלקם באנא ה' הצליחה נא. אך אני ידעתי, סיים האמרי אמת, שכונת אבא היתה דווקא על "אנא ה' כי אני עבדך!!!!" (מפי הגאון רבי אשר וייס שליט"א).

דף לז/ב כדי לעצור טללים רעים

הכרת הטוב

מרגלא בפומיה דהרב אברמסקי זצ"ל, שכשאתם מנענע לד' רוחות, בכל רוח ורוח עליו להודות על החסד שמשפיע בורא עולם מאותה הרוח. כחה של הכרת הטוב כה רב, עד שמונע מרוחות רעות לבוא משם, ומוסיף שפע ממקור הברכה.

דף לז/ב

האימונים!

פעם מצאו את הצדיק רבי יוסף זונדל מסלנט זצ"ל באשמורת הבוקר של ימי חג הסוכות, עומד עם ארבעת המינים בידיו ומנענע אותם כפי שמנענעים בהלל ובעת הברכה. עדיין לא האיר היום, מה לו לנענע? תמהו הרואים.

בהזדמנות אחרת ראוהו עומד לפני התפילה וכורע וזוקף בתפילת שמונה עשרה.

רבי זונדל הסביר להם:

ראיתם את אנשי הצבא המתרגלים ומתאמנים בעבודת המלך יום יום, שוב ושוב? אף הידועים והמלומדים חוזרים ומתאמנים כל העת, כדי שיעשו את המוטל עליהם בדקדוק גדול. - נענועי וכריעותי אלו שראיתם, אלו הם האימונים שלי... (הגרי"ז מסלנט, קל"ד).

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **משה חיים הכהן** ז"ל

ב"ר יוסף אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט באב תשנ"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנו ידידנו

הר"ר **אביגדור יהודה כהן** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **מלכה קרופניק** ע"ה

ב"ר משה ז"ל נלב"ע א' באלול תשי"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה אדלר** ע"ה

ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע א' באלול תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **שמואל אדלר** ה"י

מוסיף על כך רבי חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי ברבי חנינא: "מוליך ומביא - כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד - כדי לעצור טללים רעים". כלומר, בקיום המצווה אנו עוצרים רוחות וטללים רעים. כך פשוט דברי הגמרא, כפי שגם עולה מדברי ה"ביאור הלכה" (סי' תרנ"א סעי' ט').

ברם, הרדב"ז מחדש, כי אין לפנינו שני אמוראים המשלימים זה את דברי זה, אלא שניהם חולקים זה על זה. רבי יוחנן סובר, שטעם הנענועים הוא להראות שבורא עולם שולט ברוחות העולם ובשמים ובארץ, ורבי חמא חולק וסובר, כי טעם הנענועים לעצור רוחות וטללים רעים.

לדעתו, מחלוקתם אף מניבה השלכה הלכתית משמעותית, כדלהלן.

לנענע לשתי רוחות בלבד: בעל העיטור מביא "מנהג אבותינו" לנענע ארבעה נענועים בלבד, קדימה, אחורה, למעלה ולמטה! ואין צורך לנענע לארבע רוחות העולם, שהרי "המושל בב' מושל בד'", היינו: מי ששולט בשתי הרוחות לכיוון מנענעים, הוא גם השולט בשתיים הנוספות ואין צורך להוסיף לנענע. ה"עיטור" מוסיף, כי "המוליך ומביא [גם] לצפון ודרום - דעת חיצוני הוא", סתם ולא פירש את כוונתו.

הרדב"ז בפירושו לרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות פ"ט הל' ז) כותב, כי דברי בעל ה"עיטור" הולמים את שיטת רבי יוחנן, שהנענועים מוכיחים שהמצווה מתקיימת לכבודו של בורא עולם, וממילא, די בנענוע לשתי רוחות מתוך ארבעת הרוחות. ברם, מעיד הרדב"ז, מנהגנו לנענע לארבעת הרוחות, לאור טעמו של רבי חמא, שהנענועים נועדו לעצור רוחות רעות ולפיכך יש לנענע לכל הצדדים.

זהירות מיצירת צורת צלב בנענועים: לגבי נימוקו של בעל ה"עיטור", קיימת התייחסות מעניינת ברא"ש (סי' כ"ו) הדוחה את דבריו מכל וכל; מה בכך שמי ששולט בשתי רוחות שולט גם בשתיים הנוספות, "הקצרה יד ימיננו [היד בה אוחזים את הלולב] מלהודות למי שארבע רוחות שלו?". לדעתו, לפי שני הטעמים יש לנענע לכל הצדדים, ואילו המנהג המובא בעיטור, ממנו עולה כי היתה בידם הקפדה שלא לנענע לארבע רוחות, מקורו בחשש שנענוע לארבעה צדדים יוצר דמות צלב. זו כוונת העיטור "דעת חיצוני הוא". אך האמת היא, מעיר הרא"ש, כי אדרבה, הנוהג כמנהג העיטור יוצר דמות צלב, לפי שמנענע ימין שמאל ולמעלה ולמטה ויוצר ארבעה קצוות בנענועיו, ואילו מנהגנו לנענע לארבעת הצדדים ולמעלה ולמטה, אינו יוצר דמות צלב... לפי שנענועו יוצרים שש קצוות (ועיי' גליון מהרש"א בשו"ע יו"ד סי' קמ"א סעיף א' מה שלמד מזה).

הלכה למעשה נפסק כדברי הרא"ש ("שולחן ערוך" או"ח סי' תרנ"א סעי' ט').

האם לכפוף את ראש הלולב כלפי מטה? ומכאן לנידון מעניין נוסף. הכל מודים כי מנענעים את הלולב מעלה ומטה. כאשר מנענעים את הלולב לצדדים, מטים את ראש הלולב לצד שלכיוונו מנענעים; האם כך יש לעשות גם בעת נענוע כלפי מטה, להפוך את ראש הלולב מטה? מתברר, כי אכן היו שנהגו כך (שם), ולדעת הרמ"א כן ראוי לנהוג. אולם, מנהגנו על פי דעת ה"בית יוסף", שאף על פי שבנענועים מטים את ראש הלולב לכיוון אליו מנענעים, אין לעשות כן בנענוע כלפי מטה, מפני שאז יהיה הלולב הפוך שלא כדרך גדילתו (ראה "משנה ברורה" שם ס"ק מ"ו, שכן הכריעו האחרונים, שיותר נכון לנהוג כדעה זו).

הנוי צריך להיות ניכר בעת קיום המצווה: את ספרו חלקת יואב הוא שלח לרבו בעל אבני נזר, אשר השיב לו בסברה נאה (הודפסה בפתחה לספר חלקת יואב - הוצאות החדשות, וע"ש עוד מה שתירץ): הכלל "כל לנאותו אינו חוצץ" נאמר על חפצי מצווה שהנוי ניכר בהם בעת קיום המצווה. וכגון, היושב בסוכה ומקיים מצוות סוכה, כשבאותה שעה הסדין המקושט מעטר את סוכתו ומייפה. ברם, בשעה שתוקעים בשופר, הזהב שעל פתח השופר נמצא בפיו של התוקע ואין רואים אותו, משכך, מה נוי מצווה יש בדבר (ע"ש הוכחתו מתוספות).

קיבל התלמיד את תשובת רבו, ועדיין לא נחה דעתו, כדלהלן.

אגידת הלולב בקשרים: המקיים מצוות ארבעת המינים צריך לאחזם בידי, אסור שתהא חציצה בין ידיו לבין ארבעת המינים. והנה, למדנו בסוגייתנו כי נחלקו הדעות אם חובה מן התורה לאגוד את הלולב, ההדסים והערבות יחד באמצעות קשירה, אך הכל מודים כי מצוות "נוי מצווה" יש בדבר, שכך נאה ללולב. הגמרא מוסיפה ומביאה את דברי רבא, כי בעת קיום המצווה, אין צורך להקפיד לא לגעת בקשרים, כדי שלא תהא חציצה בין היד לבין הלולב, שכן, "כל לנאותו אינו חוצץ".

לכאורה, מאחר שבעת קיום המצווה אוחזים בלולב והקשרים הללו מכוסים - אין הנוי ניכר בעת קיום המצווה! ומדוע אינו חוצץ?

מה נויים של קשרי הלולב? בעל אבני נזר השיב לו, כי כאן אנו מתוודעים ל"נוי מצווה" מסוג אחר לחלוטין. הגע עצמך, מה נוי יופי יש בקשרים הללו הנכרכים סביב הלולב, וכי חן והדר להם?! שומה עלינו להסיק כי עצם העובדה שהם אגודים יחד כמקשה אחת, היא נויים והדרם. ברם, אם אכן כן, יש להבין, מה טעם לכרכם ולקשרם, וכי בשעה שאדם לופתם בכף ידו אינו מצמידם זה לזה ומאחדם? כאן אנו מתוודעים לכך שיש שני סוגי הידור מצווה.

הידור באיכות המצווה: יש חפצי מצווה שהידורם הוא ביופי גשמי, כגון, סוכה, טלית נאה, ועוד. יש הידור נוסף, השייך במצוות רבות, והוא: לקיים את מעשה המצווה באופן המהדר את המצווה. וכגון, ציוותנו תורה לאכול מצה בליל הסדר. מעיקר הדין, גם המגיע לליל הסדר חסר תאבון, מקיים מצווה באכילת המצה. אולם, לימדונו חכמים, כי ראוי ומהודר לא לאכול לפני ליל הסדר, כדי שאכילת המצה תעשה בתיאבון, מפני שהתורה ציוותה לאכול, ואכילה עם הנאה מרובה מהודרת יותר.

כמו כן במצוות ארבעת המינים, הידור מצווה הוא ליטלם יחד, ולא בזה אחר זה, כפי שדרשו חז"ל מן הפסוק. משכך, אמרו חכמים, הבה נאגד אותם באמצעות קשר, כדי שיאוחדו להידור.

נמצא, שנוי זה אינו יופי הניכר לעין, אלא הידור באופן קיום המצווה. מעתה, מובן מאליו כי נוי זה אינו חוצץ גם כשאינו ניכר בעת קיום המצווה, שהרי תכליתו אינה להיראות אלא בעצם קיומו גם אם הוא נסתר מן העין (עיי' שו"ת אבני נזר או"ח סימן תל"ב - תל"ג).

דף לז/ב מוליך ומביא מעלה ומוריד

נענועי ארבעת המינים

מנהגנו לנענע את ארבעת המינים לארבעת רוחות העולם ולמעלה ולמטה.

מדוע מנענים את הלולב? רבי יוחנן אומר: "מוליך ומביא - למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד - למי שהשמים והארץ שלו". כלומר, אנו מראים כי אנו מקיימים את המצווה לכבוד בורא עולם שהכל שלו.

לעילוי נשמת

מר"ר משה חיים זילבר ז"ל ב"ר יוסף ז"ל

נלב"ע ר"ח אלול תשמ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י ידידינו משפחת הלר שיחיו - גבעת שמואל